

ART-KLASTERLARNING MOHIYATI VA ULARNING SHAHAR MADANIY HAYOTIDAGI O'RNI

Umarov Abduxamid Sattarovich

Kamoliddin Behzod nomidagi
Milliy rassomlik va dizayn instituti
San'atshunoslik fakulteti "Informatika va
menejment" kafedrası professori, i.f.n.

Tuxtamuratova Barno Baxtiyor qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi
Milliy rassomlik va dizayn
instituti magistr talabasi

Bakhtiyarova200222@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19381724>

Annotatsiya. Ushbu maqolada art-klasterlarning mazmun-mohiyati, ularning shahar madaniy hayotidagi o'rni va funksional imkoniyatlari tahlil qilinadi. Art-klasterlar zamonaviy urban muhitda kreativ makon sifatida shahar jamoasining madaniy ehtiyojlarini qondirish, ijodkorlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda shahar madaniy salohiyatini oshirishdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: art-klaster, kreativ makon, madaniy hayot, urban muhit, kreativ iqtisodiyot.

Аннотация. В данной статье анализируются сущность арт-кластеров, их роль в культурной жизни города и их функциональные возможности. В современном урбанистическом пространстве арт-кластеры выступают как креативные пространства, удовлетворяющие культурные потребности городского сообщества, поддерживающие деятельность творческих людей и повышающие культурный потенциал города.

Ключевые слова: арт-кластер, креативное пространство, культурная жизнь, урбанистическая среда, креативная экономика.

Annotation. The article analyzes the essence of art clusters and their role in the cultural life of the city. It highlights the functions of art clusters as creative public spaces that support artistic potential, cultural participation, and the development of the creative economy in modern urban environments.

Key words: art cluster, creative space, cultural life, urban environment, creative economy

So'nggi yillarda shaharlarning madaniy rivojlanishida art-klasterlar muhim fenomen sifatida paydo bo'ldi. Global iqtisodiyotda kreativ industriyalar o'sib borayotgan bir paytda, shaharlarning o'ziga xos madaniy muhit yaratishga bo'lgan talabi ham kuchaymoqda. Art-klasterlar aynan shu jarayonning markazida turib, ijodkorlar, biznes va jamoatchilik uchun yangi imkoniyatlar maydonini yaratadi [7]. Ushbu maqolada art-klasterlarning mohiyati va ular shahar madaniy hayotida qanday funksiyalarni bajarishi tahlil qilinadi.

Ijodiy va badiiy san'at sohasining o'sishi iqtisodiy tizimlarda asosiy o'zgarishlarga olib keladi: bunda iqtisodiy bilimlar shakllanib - san'at bozorini shakllantirish, uni to'g'ri ishlash mexanizmini shakllantirib, yo'lga qo'yish, xizmat ko'rsatish sohasining o'sishi va mintaqaning ijodiy kapitali rolining oshishida badiiy ta'lim klasteri sub'ektlari ishtirokini kuchaytirish yuzaga keladi. Badiiy ta'limga zamonaviy tushdagi Art-marketing tushunchalarini kiritish asosida, badiiy

ta'lim mahsuli bo'lgan, ijod na'munalarini keng aylanma harakat yo'nalishini yaratish asosiy vazifa sanaladi [9].

Art-klaster - bu ijodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi shaxslar, tashkilotlar, ustaxonalar, studiyalar, galereyalar hamda ta'lim yo'nalishlari bir joyda jamlangan hududiy majmuadir. Bunday klasterlar asosan bo'sh binolar, tarixiy inshootlar yoki eski sanoat hududlarini qayta tiklash asosida shakllanadi. Art-klasterlarning eng asosiy xususiyati — ko'p funktsionallik: bu yerda ijodiy jarayon, ko'rgazma, savdo, ta'lim, ijtimoiy uchrashuvlar va madaniy tadbirlar bir vaqtning o'zida amalga oshadi [2][5].

Art-klasterlar kreativ iqtisodiyotning asosiy bo'g'inlaridan biri bo'lib, rassomlar, dizaynerlar, musiqachilar, teatr jamoalari, tadbirkorlar va madaniyat ixlosmandlari o'rtasida hamkorlikni kuchaytiradi [1][2]. Ular shahar hayotini jonlantirish, mahalliy ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash va madaniy innovatsiyalarni ilgari surishda muhim rol o'ynaydi.

Art-klasterlar XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab G'arb mamlakatlarida kreativ iqtisodiyotning rivojlanishi bilan shakllana boshlagan [5]. Dastlab bunday hududlar bo'sh turgan sanoat binolaridan foydalanish orqali paydo bo'lgan. Rassomlar, musiqachilar va dizaynerlar arzon ijodiy makon izlab, tark etilgan fabrikalar va omborxonalarni studiyalarga aylantira boshlagan. Vaqt o'tishi bilan bu hududlar jamiyatning madaniy markaziga aylandi.

Bugungi kunda art-klasterlar uchta asosiy bosqichda rivojlana boradi:[4][8]

1. Initsial bosqich – bo'sh hududda kichik ijodkorlar uyushmasi shakllanishi.
2. Faollashuv bosqichi – galereyalar, kafe, kichik san'at maktablari, studiyalar ochilishi.
3. Institutsional bosqich – davlat, xususiy sektor va homiylarning qo'llab-quvvatlashi bilan to'liq madaniy ekotizimga aylanishi.

Bu jarayonlar art-klasterning shahar hayotida mustahkam o'rin egallashiga olib keladi.

Art-klasterlar faqat madaniy hodisa emas, balki iqtisodiy jarayonlarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday makonlar:

- turizm oqimini oshiradi;
- mayda bizneslarning rivojlanishiga turtki beradi;
- yangi ish o'rinlari yaratadi;
- ijodiy startaplar paydo bo'lishiga sabab bo'ladi;
- shahar markazlari jonlanishiga xizmat qiladi [7][8].

Masalan, Yevropa shaharlarida art-klasterlar ochilgandan so'ng o'sha hududda ko'chmas mulk narxlari oshishi, transport infratuzilmasi yaxshilanishi va xizmat ko'rsatish sektori faollashishi kuzatilgan.

Art-klasterlar funksiyalariga ko'ra bir necha turga bo'linadi:

1. Ijodiy ishlab chiqarish klasterlari

Bu turdagi klasterlarda dizayn, moda, reklama, animatsiya, video ishlab chiqarish kabi faoliyatlar asosiy o'rinda turadi.

2. Ta'limga yo'naltirilgan klasterlar

Asosan yoshlar, talabalar va yangi ijodkorlar uchun mahorat darslari, kreativ treninglar o'tkaziladi.

3. Ko'rgazma-ijodiy klasterlar

Galereyalar, ko'rgazmalar, madaniy tadbirlar asosiy faoliyatni tashkil etadi.

4. Aralash tipdagi klasterlar

Ko'rgazma, studiya, ofis, o'quv markazi va savdo maydonlari bir hududda joylashadi (eng ommabop model).

O'zbekiston shaharlarida art-klasterlarning rivojlanish imkoniyatlari juda katta.

Toshkent, Buxoro, Samarqand, Xiva kabi shaharlarda art-klasterlar uchun katta salohiyat mavjud. Buning sabablari:

- shaharlarning boy tarixiy-madaniy resurslari;
- yosh ijodkorlar sonining ko'pligi;
- turizmning jadal o'sishi;
- davlatning kreativ iqtisodiyotga e'tibori [6].

Shu bois O'zbekistonda art-klasterlar nafaqat mahalliy san'at rivoji, balki shahar imijini shakllantirishning ham muhim vositasiga aylanmoqda.

Art-klasterlar jamoada ijtimoiy faollikni oshiradi, chunki:

- aholining bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishiga yordam beradi;
- yoshlarning san'atga qiziqishini oshiradi;
- madaniy muhitni demokratlashtiradi; [7]
- jamoaviy muloqot maydonini yaratadi.

Ushbu omillar shahar muhitining ijtimoiy sog'lom va madaniy rivojlangan bo'lishiga xizmat qiladi.

Art-klasterlarning shahar madaniy hayotidagi funksiyalari bir nechta. Ulardan birinchisi madaniy markazlashuv va ijodiy muhit yaratish hisoblanadi. Bunda art-klasterlar shahar aholisi va mehmonlari uchun madaniy maydon vazifasini bajaradi. Bu yerda ko'rgazmalar, kontsertlar, performanslar, mahorat darslari o'tkaziladi. Shu orqali shahar ichida doimiy ijodiy muhit shakllanadi va madaniyatga bo'lgan talab ortadi. Keyingisi esa mahalliy ijodkorlarni qo'llab-quvvatlash. Ko'plab shaharlar ijodkorlar uchun yetarli joy, imkoniyat va infratuzilma taqdim eta olmaydi. Art-klasterlar buni hal etib, ijodiy ustaxonalar, arzon ijara joylari, galereya maydonlari bilan ta'minlaydi. Bu esa yosh ijodkorlarning rivojlanishiga katta turtki beradi [2].

Art-klasterlar nafaqat ijodiy, balki ijtimoiy muloqot maydoni hamdir. Turli soha vakillari va aholi orasida madaniy dialog shakllanadi. Bu esa shahar jamoatchiligi o'rtasida birdamlik, ochiqlik va tolerantlikni oshiradi. Turizmni rivojlantirishda art-klasterlar shaharni turistlar uchun yanada jozibali qiladi. Tashqi ko'rinish, tadbirlar, atmosfera — bularning barchasi shahar brendining muhim elementi bo'lib, turistik oqimni oshiradi. Misol tariqasida, Berlinning Kreuzberg hududi yoki Moskvaning "Winzavod" art-klasteri turistlar tashrif buyuradigan mashhur joylardir [7]. Iqtisodiy jonlanishga hissa qo'shish. Kreativ markazlar nafaqat madaniy, balki iqtisodiy samaraga ham ega. Ular yangi ish o'rinlari yaratadi, kichik biznes va startaplarning paydo bo'lishiga turtki beradi, atrof hududning qiymatini oshiradi. Natijada shahar iqtisodiyotida yangi kreativ sektor shakllanadi.

Art-klasterlarning shahar jamoasi bilan o'zaro aloqasi juda katta. Art-klasterlar ko'pincha ochiq maydonlarga ega bo'lib, aholining keng qatlamlarini madaniy jarayonlarga jalb qiladi. Bu yerda bolalar uchun mahorat darslari, talabalar uchun ko'rgazmalar, oilalar uchun festivallar o'tkaziladi. Shu bilan birga, art-klasterlar shahar madaniy siyosati bilan ham uzviy bog'langan: ular shahar hokimligi bilan hamkorlikda loyihalar amalga oshiradi, mahalliy madaniy dasturlarni qo'llab-quvvatlaydi. Art-klasterlar — zamonaviy shaharlarning madaniy landshaftini shakllantiruvchi asosiy institutlardan biridir. Ular ijodkorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, jamoatchilikni madaniy hayotga jalb etadi, turizmni rivojlantiradi va shaharni jozibador brendga aylantirishga xizmat qiladi.

Shaharlarning globallashuv davrida o'ziga xos madaniy identitetga ega bo'lishi uchun art-klasterlar samarali vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy shaharlar rivojlanishida madaniy sohaning o'rni tobora ortib bormoqda. Urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi shahar aholisi uchun yangi madaniy maydonlarga ehtiyoj paydo qiladi. Shu jihatdan art-klasterlar ijodiy

faoliyatni qo‘llab-quvvatlaydigan, jamoatchilik uchun ochiq madaniy makon sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Art-klaster — bu turli ijodiy faoliyatlarni bir hududda jamlaydigan madaniy maydon bo‘lib, u galereyalar, studiyalar, ta’limiy markazlar, ko‘rgazmalar va ijodiy ustaxonalarni birlashtiradi. Art-klasterlarning asosiy vazifasi — ijodkorlar uchun qulay sharoit yaratish, jamoaviy madaniy faollikni rivojlantirish va kreativ iqtisodiyotning o‘shishiga yordam berishdir [2][3][4].

Art-klasterlar shahar madaniy hayotining ajralmas qismiga aylanmoqda. Ular madaniy tadbirlar, ko‘rgazmalar, mahorat darslari va ijodiy uchrashuvlar uchun imkoniyat yaratadi. Shuningdek, yosh ijodkorlar uchun platforma bo‘lib xizmat qiladi, shahar brendining shakllanishiga hissa qo‘shadi va turizm oqimini oshiradi. Art-klasterlar shahar jamoasi uchun ijtimoiy va madaniy faollik maydonini yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, art-klasterlar zamonaviy shahar madaniy hayotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular ijodkorlar salohiyatini rivojlantiradi, shahar jamoasining madaniy ehtiyojlarini qondiradi, kreativ iqtisodiyotning rivojiga ulkan hissa qo‘shadi va urban muhitning jozibadorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Florida R. *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books, 2004.
2. Landry Ch. *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Earthscan, 2012.
3. Antonova A.A. *Shahar madaniy salohiyatini rivojlantirish makoni sifatida art-klasterlar*, 2019.
4. Ershova G.V. *Shahar muhitini rivojlantirish vositasi sifatida art-klaster*. *Urban Studies*, №3, 2020.
5. Pratt A. *Creative Cities*. Routledge, 2008.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–5160-son qarori, 2021.
7. UNESCO. *Culture: Urban Future*, 2016.
8. Umarov.A.S *Uzluksiz ta'lim tizimida badiiy ta'lim innovasion klasteri*. "International scientific research conference" Belarus, 2022 - International scientific-online conference
9. Umarov.A.S *Uzluksiz ta'limda zamonaviy san'at maktablarini tashkil etishning Klaster tamoyillari // ReFocus*. 2022. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uzluksiz-talimda-zamonaviy-sanat-maktablarini-tashkil-etishning-klaster-tamoyillari>
10. Markusen A., Gadwa A. *Creative Placemaking*. NEA, 2010.